

Україна в Раді Безпеки ООН: обрання за географічною ознакою та з огляду на міжнародний авторитет держави

На основі матеріалів засідань II сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у вересні–листопаді 1947 року й публікацій у газеті «Правда» проаналізовано події, пов'язані з обранням на сесії одного з непостійних членів Ради Безпеки ООН. Висвітлено результати обрання України непостійним членом Ради Безпеки ООН у жовтні 2015 року на ювілейній сесії Генеральної Асамблеї ООН.

Ключові слова: Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, непостійний член Ради Безпеки.

Віктор ГУСЕВ,
доктор історичних наук,
професор

Украина в Совете Безопасности ООН: избрание по географическому признаку и с учетом международного авторитета государства

Виктор ГУСЕВ, доктор исторических наук, профессор

На основе материалов заседаний II сессии Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций в сентябре–ноябре 1947 года и публикаций в газете «Правда» проанализированы события, связанные с избранием на сессии одного из непостоянных членов Совета Безопасности ООН. Освещены результаты избрания Украины непостоянным членом Совета Безопасности ООН в октябре 2015 года на юбилейной сессии Генеральной Ассамблеи ООН.

Ключевые слова: Генеральная Ассамблея, Совет Безопасности, непостоянный член Совета Безопасности.

Ukraine in the UN Security Council: Election on a Geographical Basis and from the Point of View of the International Standing of the State

Victor GUSEV, The Doctor of Historical Science, professor

Based on the materials of the 2nd session of the General Assembly of the United Nations in September–November 1947 and publications in 'Pravda' newspaper, the developments related to the election of one of the non-standing members of the UN Security Council at the session are analyzed. The results of Ukraine's election as a non-standing member of the UN Security Council in October 2015, at the jubilee session of the UN General Assembly.

Keywords: General Assembly, Security Council, non-standing member of the Security Council.

Торік світова спільнота відзначила 70-річчя Організації Об'єднаних Націй. Широка читачка аудиторія, звісно, знає про те, що Україна з-поміж 51 країни світу виступила однією із засновниць ООН, створеної з ініціативи президента США Ф. Рузвельта після закінчення Другої світової війни в травні 1945 року. Декларацію про створення ООН від імені Української РСР підписав Д. Мануїльський. 47 учасників Сан-Франциської конференції проголосували за прийняття України в цю міжнародну організацію.

Відомо й те, чому й. Сталін на Ялтинській конференції «великої трійки» в лютому 1945-го наполегливо домагався, щоб до складу ООН увійшла Україна та Білорусія. Ці республіки мали збільшити радянське представництво в ООН і разом із дипломатами країн так званої народної демократії слухняно голосувати за рішення з питань, які виносив Кремль на обговорення сесій Генеральної Асамблеї та засідань Ради Безпеки ООН.

Сталінському керівництву потрібно було показати світовій спільноті, як високо оцінювало воно внесок України та Білорусії в розгром фашизму та зміцнення авторитету Радянського Союзу на міжнародній арені. Крім того, цей крок мав підкреслити, наскільки демократичною державою є СРСР, адже надає своїм окремим республікам такі серйозні повноваження. Проте це була «гра на публі-

ку», адже про жодну самостійність українських дипломатів в ООН не могло бути й мови.

Одним із важливих політичних органів ООН є Рада Безпеки, уповноважена займатися підтриманням миру та глобальної безпеки, ухваленням рішень з окремих питань міжнародної політики. На початку своєї діяльності вона складалася з п'яти постійних членів (США, СРСР, Китай, Велика Британія, Франція) і шести непостійних, які щорічно оновлювалися наполовину. Непостійні члени обираються на черговій сесії Генеральної Асамблеї ООН терміном на 2 роки. Для затвердження відповідних кандидатур необхідно дві третини голосів держав-членів ООН (після затвердження в одній із п'яти регіональних груп – азісько-тихоокеанській, африканській, східноєвропейській, латиноамериканській і групі західноєвропейських та інших країн). Східна Європа могла мати одного непостійного члена в Раді Безпеки.

Україна – не новачок у Раді Безпеки ООН. Уперше питання про обрання УРСР до Радбезу розглядалося на сесії Генеральної Асамблеї восени 1947 року. Проте і в тогочасних, і в сучасних дослідженнях читацький загал навряд чи знайде докладний опис драматичних обставин, пов'язаних із цією подією. Заповнити прогалину допоможе матеріал, запропонований автором.

Розпочати слід із нагадування: наприкінці 1947 року спливав термін повноважень дипломатів Австралії, Бразилії та Польщі в Раді Безпеки, й замість них потрібно було обрати представників трьох інших держав. Серед 10 претендентів найімовірнішими були Аргентина й Канада, висувалися також кандидатури Індії та України. Практика вирішення цього питання в попередні роки показувала, що особливих труднощів у процедурі не було. Але цього разу вони виникли. Тож спробуймо дослідити розвиток подій майже 70-річної давнини.

День перший, 30 вересня 1947 року. На II сесії Генеральної Асамблеї ООН, в якій на той час уже було представлено 57 держав, мали вирішувати долю трьох непостійних членів Ради Безпеки. Перший тур таємного голосування, що відбувся на ранковому засіданні в цей день, пройшов без несподіванок. Як і передбачалося, Канада й Аргентина отримали по 41 голосу й одразу були обрані, а з претендентів, які не набрали необхідного мінімуму голосів, уперед вирішувалися Індія (29) й радянська Україна (33). Останній не вистачило лише 5 голосів, і питання про її членство в керівному органі ООН могло б легко вирішитися в наступному турі [1, с. 172].

Однак більшість членів ООН не мали сумніву, що вирішення цього питання залежатиме насампе-

ред від позиції великих держав і за третє вакантне місце в Радбезі розгорнеться напружена боротьба. Справді, в другому турі голосування Україна отримала 29, а Індія – 24 голоси. Питання знову залишилося відкритим. Не вирішилося воно й на наступному засіданні. Особливо напруженим видався третій тур, який відбувався п'ять разів. У ньому Україна набирала дедалі більшу кількість голосів (від 24 до 34). Але й ця значна перевага не змогла повернути ситуацію на її користь.

Керівник радянської делегації на сесії Генеральної Асамблеї ООН А. Вишинський мав чіткі вказівки з Москви домогтися позитивного результату в справі обрання України до Ради Безпеки. Розуміючи, що з ним може трапитися в разі невиконання поставленого завдання, сталінський дипломат докладав чимало зусиль, щоб закрити «українське» питання й не переносити голосування на наступний день. «Генеральна Асамблея наполегливо працює над пошуками справедливого рішення, – переконував він учасників сесії. – І в такій обстановці, коли ми неквапом, але впевнено наближаємося до справедливого рішення, пропонують перервати роботу й розійтися по домівках, начебто тому, що ранок мудріший за вечір». А. Вишинський зауважив: «Але це парадоксально, адже дуже часто зранку в голові буває синдром похмілля й тільки надвечір свідомість прояснюється» [1, с. 173].

Представник Радянського Союзу нагадав, що країни Східної Європи впродовж двох попередніх років мали представника в Раді Безпеки й мають право розраховувати на це місце й надалі. Четвертий, п'ятий, шостий і сьомий тури голосування на його вимогу відбулися цього дня, але в підсумку Україна не набрала достатньої кількості голосів (до речі, ані Індія). Сесія все ж вирішила повернутися до цієї процедури наступного дня.

День другий, 1 жовтня 1947 року. На початку ранкового засідання головуєчий на сесії О. Аранья дозволив собі оптимістичний прогноз: «Ми зможемо вирішити це питання без зайвого балотування» [1, с. 176], навіть з огляду на те, що в ООН поки що «немає жодних правил для таких випадків». Після восьмого туру голосування, який не дав позитивних результатів ані Україні (31 голос), ані Індії (21), О. Аранья нагадав про необхідність врешті «зрушити з мертвої точки» [1, с. 176]. Учасників сесії попередили, що інакше сесія змушена буде перейти до обговорення інших питань. Нещасливою для обох країн виявилися й дев'ята спроба. Україна набрала 32 голоси, Індія – 24.

Цього дня учасники сесії змогли належно оцінити ораторські

здібності дипломатів Індії та Радянського Союзу. Першою виступила представник Індії, яка попередила про серйозні наміри своєї країни не знімати свою кандидатуру, але «в жодному разі не для того, щоб не допустити в Раду Безпеки ту чи іншу групу або державу або ж змінити співвідношення сил у Раді». «Ми не керуємося міркуваннями вигоди й не укладаємо угоду із совістю, підпорядковуючись хвилиним вимогам, – переконувала вона. – Ми не будемо учасниками торгівлі голосами й не підпорядковуватимемо принципи політичній вигоді» [1, с. 177]. Індійський представник нагадувала, що з огляду на географічний принцип замінити Австралію має саме її країна.

А. Вишинський, який виступив за індійським представником, не заперечуючи географічного принципу, підкреслив його неправильне трактування в ситуації, що склалася. Він зазначив: окрім самої Великої Британії, британська спільнота представлена в Радбезі Канадою замість Австралії, котра вибула. Водночас із вибуттям Польщі слов'янські держави зовсім позбавляються обумовленого місця в Раді Безпеки в разі необрання України. Саме такий результат голосування, наголошував радянський делегат, буде порушенням географічного принципу. «Радянська делегація й, можна вважати, всі 32 делегації, які голосували за Україну, – заявляв він, – не вбачають підстав для його порушення» [2].

День третій, 20 жовтня 1947 року. На ранковому засіданні сесії відбулися десятий та одинадцятий тури голосування. Їх результати не відрізнялися від попередніх: Україна – 30, Індія – 25 голосів [1, с. 181]. Чутки про те, що Чехословаччина, начебто бажаючи розрядити безвихідну ситуацію, може претендувати на участь у роботі Ради Безпеки, не знайшли підтвердження. Як зазначали в кулуарах ООН, ніхто не міг запропонувати реального розв'язання проблеми. Обидва претенденти не виявляли бажання знімати свої кандидатури. Перенести голосування до кращих часів довелося й цього разу.

Ситуація, яка довго не вирішувалася, не могла лишитися поза увагою радянської та закордонної преси. «Непристойні махінації», «запекла й злісна протидія США та Англії» обранню України в керівний орган ООН, порушення Статуту на догоду власним імперіалістичним амбіціям – таку оцінку давала «Правда» подіям, які відбувалися в Нью-Йорку [2].

«Правда» опублікувала заяву радянської делегації в ООН в органах масової інформації. У ній зазначалося, що поведінка держав Заходу, передусім США й Великої Британії, не може не спричи-

нити законного обурення тих, хто прагне до співпраці в ООН. Адже слов'янські держави мають незалежне право висунути зі свого середовища одного кандидата замість Польщі, розраховуючи на підтримку світової спільноти. Несхвально відгукнулася газета на адресу індійської делегації, яка «дозволила перетворити себе на одну з фігур на шахівниці американської дипломатії» [3].

Ставлення делегації США та Великої Британії до питання членства України та Індії в Раді Безпеки критично оцінювали й американські газети. «Затяжні кінські торги» – так охрестили вони процедуру обрання непостійного члена керівного органу ООН. Відзначалося, що позиція цих західних держав, які відмовлялися підтримати Українську РСР, є образливою для України та Білорусії, котрі начебто не мали в ООН «тих самих прав, якими користувалися інші країни» [3].

Поведінка західних дипломатів була оцінена як нерозумний крок, що нагнітав істотну напруженість, яка загрожувала розколом міжнародної організації [2]. Закордонна преса сезону нагадувала: Радянський Союз виявлятиме у вирішенні питання про членство України в Раді Безпеки «безпрецедентну силу».

День четвертий, вирішальний, 13 листопада 1947 року. Делегатам сесії Генеральної Асамблеї ООН потрібно було три тижні, щоб оговтатися від напружених виборів непостійних членів Ради Безпеки під час попередніх турів та приступити до них цього дня. На ранкове засідання вони не випадково зібралися заздалегідь і жваво обговорювали новину, яка напередодні з'явилася на сторінках американських газет про те, що Індія вирішила зняти свою кандидатуру в дванадцятому турі голосування. Їхні сподівання були підтвержені заявою О. Араньї, який дозволив собі пожартувати з цього приводу й приступив до процедури голосування. Результат не примусив себе довго чекати. Україна набрала необхідні дві третини голосів і вперше стала непостійним членом Ради Безпеки на період із 1 січня 1948-го по 31 грудня 1949 року [1, с. 398].

Несподівана відмова Індії від подальшої боротьби за місце в одному з керівних органів ООН пояснювалася небажанням затримувати роботу Генеральної Асамблеї, забираючи в представників інших країн дорожочинний час і надалі перебуваючи в стані безвиході. Головуючий на сесії О. Аранья подякував Індії за її заяву та конструктивну позицію, що сприяла відновленню «духу та єдності на Генеральній Асамблеї» [1, с. 399].

Українська РСР обиралася непостійним членом Ради Безпеки

ООН на період із 1984 по 1985 рік, а після проголошення незалежності – на 2000–2001 роки. Про те, що міжнародний авторитет нашої держави зростав, свідчило очолювання 52-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН українським дипломатом Г. Удовенком.

16 вересня 2015 року прийнято Постанову «Про заяву Верховної Ради України з приводу 70-річчя Організації Об'єднаних Націй та членства України в ООН», в якій підкреслюється роль нашої країни як однієї з держав-засновниць цієї міжнародної організації, котра 1945 року на Установчій конференції в Сан-Франциско «очолювала процес розроблення Цілей та Принципів Статуту ООН». «Ідеться передовсім про такі підвалини Статуту ООН та сучасного світоустрою, – зазначається в постанові Верховної Ради України, – як розвиток дружніх і добросусідських відносин між націями на основі принципу верховенства міжнародного права, суверенна рівність держав, утримання в міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави, мирне врегулювання міжнародних спорів».

Зазвичай боротьба за місце на впливовій міжнародній трибуні триває місяці. Тому представники України завчасно, до скликання ювілейної 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН, розпочали роботу щодо висунення кандидатури нашої країни для участі у виборах непостійного члена Ради Безпеки ООН на період 2016–2017 років замість Литви, термін перебування якої в складі цього органу завершився 31 грудня 2015 року.

Варто нагадати, що порядок обрання непостійних членів Ради Безпеки дає можливість багатьом країнам різних географічних районів світу – членам ООН брати участь у роботі Радбезу. Відповідно до статутних вимог, зокрема сьомої статті, Генеральна Асамблея, розглядаючи це питання, повинна приділяти увагу найперше мірі участі члена Організації в підтриманні миру та безпеки й у досягненні інших цілей Організації, а також справедливому географічному розподілу.

Тому обговорення кандидатури України щодо її непостійного членства в Раді Безпеки спочатку відбувалося в регіональній східноєвропейській групі держав, там її затвердили як єдину й рекомендовану на розгляд Генеральної Асамблеї. Вже потім розпочалися консультації з представниками інших держав-членів ООН, щоб забезпечити підтримку Україні на голосуванні на засіданні сесії. Адже позитивне вирішення цього питання було вкрай важливим для нашої країни.

Передбачуваною була роздратована реакція московських дипломатів на таку активність їхніх українських колег. Росіяни вважали недоцільним «ажітаж» навколо цього питання, доводячи, що Україна вже була затверджена на цій «посаді» як безальтернативний кандидат від однієї з п'яти регіональних груп держав в ООН ще до проведення виборів.

Напередодні Дня Організації Об'єднаних Націй, який відзначається 24 жовтня в багатьох країнах світу, на засіданні ювілейної сесії Генеральної Асамблеї ООН 15 жовтня 2015 року Україна була обрана непостійним членом Ради Безпеки на 2016–2017 роки. Зі 192 країн, представники яких були в залі, за неї проголосували 177 держав за 118 необхідних, утрималися – 14, один бюлетень визнано недійсним.

Отже, Україна вчетверте обрана непостійним членом Ради Безпеки ООН, цього разу напередодні 25-річчя проголошення її незалежності. Звісно, підбиватимуться підсумки пройденого нелегкого, тернистого шляху національного державотворення та визначатимуться нові завдання, зокрема в галузі міжнародної діяльності. Принципову мету для української дипломатії поставив Президент України Петро Порошенко, який зауважив, що пріоритетним завданням є «відстоювання цілей і принципів ООН, мирне врегулювання конфліктів, повернення поваги до принципів міжнародного права».

■ Список використаних джерел

1. Пленарные заседания II сессии Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций. Стенографические отчеты. 16 сентября – 29 ноября 1947 года. – Т. 1. 16 сентября – 13 ноября 1947 года. – Нью-Йорк, 1947.
2. Правда. – 1947. – 2 октября.
3. Правда. – 1947. – 7 октября.

■ References

1. Plenarnyye zasedaniya II sessii Generalnoy Assamblei Organizatsii Ob'edinennyih Natsiy. Stenograficheskie otchetyi. 16 sentyabrya – 29 noyabrya 1947 goda [II Plenary Session of the General Assembly of the United Nations. Verbatim records. September 16 – November 29, 1947]: Vol. 1, 16 sentyabrya – 13 noyabrya 1947 goda. New York, 1947.
2. Pravda (1947), 2 oktyabrya.
3. Pravda (1947), 7 oktyabrya.